

Tallinna tn 9, 11 ja 13 hoonete arendusvisioon

Märts 2013

Sissejuhatuseks: senine areng

Juba 1972. a Restaureerimisvalitsuse töös on soovitatud asutada Paidesse linnakodaniku majauuseum, tookord soovitati selle asukohaks Väike-Aia 42 maja, mis on siiani mitmeski mõttes unikaalne.

2004. aastal asutatud Ühendus Weissenstein tegi 2005. aastal ettepaneku linnakodaniku maja rajamiseks Tallinna 13 hoonesse, kus esialgse idee järgi pidi paiknema ka säästva renoveerimise keskus ning käsitöökeskuse rajamiseks Tallinna tn 9 majja. See ettepanek esitati lõpuks Paide linnavalitsusele ühe osana 35-leheküljelisest „Vanalinna arenguvisioonist“¹, mis hiljem moodustas olulise osa siiani kehtivast Paide linnavalitsuse ametlikust arengudokumentist „Paide vanalinna arengukava 2020“².

„Paide vanalinna arenguvisiooniga“ saab tutvuda siin:

<http://www.weissenstein.ee/dokumendid/Paide%20vanalinna%20arenguvisioon.pdf>

Mh toetudes vanalinna arenguvisioonile ja arengukavale sätestati Paide linna arengukavas aastani 2020, et Tallinna tn 13 hoonesse rajatakse linnakodaniku maja, Tallinna tn 11-sse Säästva Renoveerimise Infokeskus ning Tallinna tn 9-sse käsitöökeskus. Samad eesmärgid on ka 2012. aastal täiendatud ja muudetud „Paide linna arengukavas 2011-2020“³. 2007. aastal koostati sellest eesmärgist lähtuvalt ka nimetatud kolme maja tasuvus- ja teostatavusanalüüsid (mis praegu vajaksid kindlasti olulist täiendamist ja muutmist).

Ehkki majanduslanguse tõttu ei olnud võimalik leida raha nende plaanide teostamiseks, hakkas Ühendus Weissenstein kodanikualgatus korras Tallinna tn majades ellu viima arengudokumentides sätestatud eesmärgid. Koostöös linnavalitsuse ja Eesti Muinsuskaitse Seltsiga asutati MTÜ Säästva Renoveerimise Infokeskuse Paide Ühendus, kes võttis 2007. aastal kasutusse Tallinna tn 11 hoones ühe toa. Alates 2010. aastast, mil hoonest lahkus Paide Noortekeskus, on samas hoones püütud käivitada ka käsitöökeskust (Tallinna tn 9-s ei ole see praegu võimalik). Lisaks on käivitatud ja toetatud mitmeid teisi algse kodanikualgatusliku mõttega kooskõlas olevaid ettevõtmisi: kohalik kunstigalerii, muusikafestival, käsitöö ja renoveerimiskursused, vabatahtlike keskus jne (vt <http://weissenstein.blogspot.com>). Paide linnavalitsuse toetus nendeks tegevusteks on olnud märkimisväärne ja seda oleme ka igal võimalusel esile tõstnud.

Neid kunagisi ideid ja kokkuleppeid tuleks jätkata. Ajad on pisut muutunud, mh ei ole enam ilmselt otstarbekas asutada ainult üht spetsiifilist suurt käsitöökeskust, vaid tekitada hoonetes sünergia väga erinevate tegevuste vahel. Oluline on see, et algusaegadega võrreldes on Paide kogukonnakeskuse nime saanud Tallinna tn 9 ja 11-sse koondunud märkimisväärne kohalik aktiivne vabakonna esindus, keda inimressursina tuleks väärtustada ja hoida.

Tallinna tn 9, 11 ja 13 tulevikukontseptsioon võiks seega lähtuda näiteks järgmistest visioonidest, mis tuginevad seni kokkulepitule ja linna arengukavas sätestatule aga ka hiljutistele arengutele:

¹ Ühendus tegi eraldi vanalinna arengukava koostamise ettepaneku Paide linnavalitsusele 2005. aasta juunis, koostas selle seejärel ise ning esitas visiooni linnavalitsusele valmiskujul 30. augustil 2005. a.

² <http://www.paide.ee/index.php?page=626&>

³ <http://www.paide.ee/index.php?page=431&>

Tallinna tn hoonete tulevane sisu

Tallinna tn 11 hoones peaks tegutsema Paide SRIK, siin on ajalooliste hoonete nõustamiskeskus, valitud vanamaterjali näidised, restaureerimine ja müük, Majatohtri tellimispunkt, koolituste, seminaride jms toimumispaik, puidu- ja metallitöökoda, mida lubatakse kasutada kohaliku kogukonna liikmetel oma hoonete ennistamiseks ja uuendamiseks.

Hoone nõuajaruum on vastuvõturuum, kus inimesed saavad kohvikulaadses keskkonnas tutvuda kõigega, mis seotud ajalooliste hoonetega, suhelda, luua sidemeid, arendada ideid jne. Kogukonnakohviku formaadis kohvis suudaks teeninda ka ühe osa turiste, keda huvitab just SRIKi hoone ja selles toimuv. Ruumide keskkonnaks on samuti kõik ajalooliste hoonestuse spetsiifikaga seotu: seintel ja riulitel on nii vanade hoonete detailide näidised (piirdelauad, katusekiivid, aknad jne), mis näitavad oma ajastule iseloomulikku aga samas ka nende koopiad – Paide SRIKis on võimalik tellida näiteks ajalooliste profiilide koopiad vanade hoonete õigeks ennistamiseks. Lisaks on ühe ruumis ka Järvamaa muuseumi ekspositsioon, kuhu on toodud fondidest välja hoonetega seotud detailid ja esemed. Nii moodustub Eestis väga ainulaadne ajalooliste hoonedetailide väljapanek, mis on samas ka praktilises kasutuses. Majas on ka SRIKi tööruumid, teisel korrusel konverentside, koolituste ruum aga ka alaline kunstigalerii ning kontserdipaik.

Seega oleks Paide SRIK ja muuseum tihendalt seotud – muuseumi pole vaja SRIKi üle tuua, vaid seni fondides olnud esemed saab SRIKis täiesti uue ja väärindatud eesmärgiga uues ekspositsioonina välja panna. SRIK aitab oma tegevusega ka muuseumi fonde täiendada, päästes ja säilitades ehituslikku vanamaterjali.

Tallinna tn 11 oleks seega vanalinna arendamise nõ „kõva suuna esindaja“, kus oluliseks märksõnaks on ka säästev areng ja kogukondlikkus. SRIKi maja esindaks nõ rohelist ja kogukondlikku kodanikualgatus, mis orienteeruks vastavalt sihtgrupile. Ka hoone investeringutes saab sellega arvestada: projektivahendite abil tuleks korraga ära teha suuremad tööd (katus, vajadusel küttekolded, vesi, kanalisatsioon, elekter, köök jms), ent sisekujundus ja osaliselt ka remont võiks täiesti vabalt jääda SRIKi ja kogukonnakeskuse arendada vabatahtliku töö, väikeprojektide, koolituste jms kaudu. See tähendaks olulist kokkuhoida projektivahendite kasutamisel aga võimaldaks majas kujundada teistlaadi „nägu“.

Tallinna tn 13 oleks vanalinnaga seotud „pehme suuna“ esindaja. See on sisuliseks Paide vanalinna (ja miks mitte ka Järvamaa miljöalade) arendamiskeskus.

Maja on restaureeritud ja uuendatud kujul, et see annaks edasi 19. sajandi linnakodaniku maja miljööd ja hõngu. Ehkki see tähendab peamiselt ajalooliste esemete koopiad (sh mööbli näol), saaks lisaks siin luua samamoodi nõ taustaks uusi muuseumi ekspositsioone – mööbel, linnakodaniku tarbeesemed, maalid, fotod jne. Nii oleks ka selles majas muuseum esindatud uue olulise ekspositsiooniga – 19. sajandi (kreisilinn Weissenstein) linnakodaniku elu-olu kujutavaga. See võimaldaks ka ruume nõ sihtotstarbeliselt kasutada – tööruum kontoriks, söögituba kohvikuks, lastetuba laste mängutoaks, magamistuba ööbimiskohaks jne.

Majas asuvat ekspositsiooni peaks kindlasti esindama kohapeal giid või teadur. Lisaks asuksid majas kontoriruumid inimestele, kes tegelevad vanalinna arendustegevusega - projektid ürituste korraldamiseks, vanalinna hoonestuse arendamiseks (majavalvurid, kinnisvaraarendus), teabe kogumiseks ja süstematiseerimiseks (andmed arhiividest, töö uurijatega, juhendamine, pildi- ja fotopank, Vanalinna atlas, trükised, digitaalne 3D Paide jne, turismiteenused jne. Seejuures saaks turismi puhul keskenduda lisaks nõ alternatiivsele suunale – pakkuda võimalust kodumajutusteks, osalemiseks Paides toimuvatel kursustel, talgutel, kodanikualgatuslikes ettevõtmistes jne. Selline nõ osalusturism ja võimalus „päris keskkonnas“ elada kogub aina enam populaarsust.

Majja mahuks ka söögikoht, mis järgiks nii ajaloolisi traditsioone kui ka nõ rohelist mõtteviisi. Ka seal saaksid olla eksponeeritud muuseumi varad, mis seotud toiduvalmistamise või söögikommetega. Ka teatud osa naiste käsitööst, mis sobitud omaaegse linnakodaniku eluga võiks toimuda just Tallinna 13 majas.

Nii arendaks Tallinna tn 13 majas asuv keskus (Weissensteini maja?) vanalinna edasi ja samas eksponeeriks olulisi esemeid Järvamaa muuseumi rikkalikust kogust. Lisaks aitaks keskus muuseumit uurimistöös ning ajaloolise miljöö väärtustamisel, ajalooliste allikate kogumisel – ehk toetaks muuseumit mitte ainult ekspositsiooni, vaid ka muuseumi sisulise tööga uurimisalal.

Tallinna 13-sse tuleks ilmselt täiel mahul planeerida projektiinvesteeringud, st renoveerida hoone algusest lõpuni (sh mööbel, seadmed, sisekujundus jne), mitte jätta osa sellest hilisemaks arendamiseks nagu see on võimalik SRIKi majas.

Tallinna tn 9 oleks vanalinna nõ ettevõtluskeskkond, kus järgitakse samuti säästvat ja kogukondlikku mõtteviisi.

Hoonesse koonduvad nii käsitöölised kui käsitööga kauplejad aga ka juba käivitatud taluturg, mida saab paigutada nelja suurde esimese korruse boksi (üks boks saaks jääda kasutuseks SRIKi puidutöökoja laona). Tegu on seega kaupluste ja turuga, mis toetab eelnimetatud väärtusi. Samal eesmärgil saab kasutada ka õueala.

Ka Tallinna 9-s on muuseum otseselt esindatud. Siia on toodud fondidest esemed, mis on seotud eri laadi ajalooliste tööskustega – nii käsitöö, põllumajanduse kui ka kunstiga (hoone teist korrust võiks suvistel aegadel kasutada kontserditeks, ateljeedeks, galeriiks jne). Esemed on välja pandud ekspositsioonidena, seintel nõ taustaks jne.

Et investeerimisraha mõistlikult kasutada, siis võibolla ei ole otstarbekas Tallinna 9 teist korrust nõ täiesti välja ehitada. Selle soojustamine on keerukas ja kulukas, samuti aasta läbi tegevuse tagamine. Teise korruse võib jätta soojustamata, konserveerida ja teha seal võimalikult tegutsemiseks ainult kütteperioodi välisel ajal.

Jätkusuutlikkus

Kokku moodustavad need kolm hoonet sünergilise keskuse, kus on järgitud seniseid eesmärke, nendega on seotud muuseum, kohalik vabakond. Hoonetes toimuv väärtustab kohalikku ajaloolist elukeskkonda ja arendab seda aga samas järgib ka aina enam oluliseks muutuvaid säästvat ja kogukondliku arengu põhimõtteid.

Kõik see loob nõ päriskeskkonna – koha, mis ei ole kunstlik vaid töötab korraga nii kohalike inimeste hüvanguks kui samas toob siia külalisi, kes on sellisest eluviisist huvitatud. See ongi üks oluline rõhuasetus – esmajärjekorras ei orienteeruta turistidele ja lühiajalisele tulule, vaid kohaliku kogukonna arendamisele ja selle kaudu huvi tekitamisele väljapoole ning järgnevale pikaajalisele tulule (mitte ainult külastus- vaid ka tegevuskeskus).

Sel moel ei oleks vaja kolida Järvamaa Muuseumit ära oma praegusesest, pargis asuvast hoonest. Sinna võiks ja peaks endiselt jääma muuseumi püsiekspositsioon, suurem osa teadureid ja võibolla ka muuseumi juht. Ei ole vaja lõhkuda seda, mis on ehitatud üles märkimisväärsete ressursidega ja on toimiv (ka see oleks nõ kestliku või säästvat arengu printsiipidega äärmises vastuolus). Kolmes uues hoones avatakse muuseumi uued ekspositsioonid, mis toovad muuseumi lähemale nii Ajakeskusele kui kogukonnakeskusele ja ka kesklinnale. Ekspositsioonid on aktiivsemalt kasutuses, kuna on seotud praktilise tegevusega ning on

tihedamalt seotud ka kohaliku kogukonnaga, kuna kohalik vabakond tõmmatakse kaasa nendega seotud tegevustesse. See kõik muudab muuseumi atraktiivsemaks ja aktiivsemaks.

Lembitu pargi ligipääsetavuse tagamiseks on tegelikult vaja teha väga vähe – läbimurre Kitsalt tänavalt üle Puuvilja tänav. Kuhugi sinna tuleks tekitada väike parkla, kus pääseb edasi otse muuseumi. Nii luuakse otseside Vallimeält läbi Tallinna tn kompleksi otse muuseumisse, kusjuures tee peale jääb ajalooline Tallinna tänav, Kitsas tänav kui kunagine linnamüüri asukoht, Arvo Pärdi sünnikoht, vanalinlik Väike-Aja tänav ja võimalus jõuda ühest ilusast Paide pargist Vallimäel teise ilusasse Paide parki muuseumi juures (taas kestliku ehk roheline mõttelaadiga kooskõlas olev eesmärk).

Hoonete renoveerimisel tuleb olla tähelepanelik. See peab päriselt ka toetama eelnimetatud sisu – tundlik ja õige materjalivalik ja töövõtted, panustamine kvaliteedile ja sisule, mitte butafooriale. See on üks ja väga oluline osa sõnumist. Muuhulgas tähendab see väga tõhusat ent hoonete- ja inimsõbrlikku soojustust. Kõigeselle osas on Eesti SRIKide võrgustikul kujunenud välja tugev kompetents.

Samuti on kestliku ja kohaliku väärtustava sisuga kooskõlas midagi veel äärmiselt olulist – kolme maja kompleksi jätkusuutlikkus. See tähendab näiteks tundliku inimressursi kasutust – seda ei ole paidetaolises väikelinnas kerge leida, tark on võimalikult palju säilitada seda mis juba olemas on ja seda mitte lõhkuda (sh seda, mis toimub kogukonnakeskuses või muuseumis). Kui hoonete käiguhoidmisel kasutatakse siin tegutsevaid inimesi, kes hoolitsevad ise enda sissetulekute eest, siis hoitakse oluliselt kokku palgafondi arvelt (st SA ei pea otseselt seda püsikulu rahastama). Samas tähendab see inimestele suuremate vabaduste andmist, sh tõenäoliselt rahalise tulu saamist pigem teenuste ja ürituste, mitte püsirendi näol.

Muuhulgas tähendab jätkusuutlikkus aga ka muude tulevaste püsikulude võimalikult suurt minimeerimist. Hoonetes tuleb kindlasti ehitada välja kohalik **autonoomne küttesüsteem ja elektrivarustus**. Selliseid küttelehendusi on tänapäeval palju ja väga tõhusaid. Tuleks ära kasutada kohalik kompetents näiteks Järvamaa Kutsehariduskeskuse näol (sealne biogaasijaam jms). Ideaalne oleks see, kui näiteks kohaliku kogukonna teatud jäätmeid saaks kasutada hoonete kütmiseks loodustsäästval viisil. Ka elektrienergiat saaks kindlasti toota kohapeal (päikesepaneelid).

Osa hoonetesse investeeritavatest vahenditest tuleks seega kindlasti suunata energiasäästu nii soojustuse kui autonoomse kütte- ja energiavarustuse mõttes. See on kooskõlas ajaloolise traditsiooniga (kogukond nõ toitis end ise) kui ka säästva arengu ja kogukondliku mõttelaadiga, mida Tallinna tn kompleks peaks tutvustama ja mis on sisuliseks tulevikuturismi märgusõnad. Lisaks võimaldavad sellised mininaalsed püsikulud tuua hoonetesse väga mitmekesisist tegevust, mis ei pea kindlasti suurt rahalist tulu sisse tooma, mh kultuurile suunatud tegevusi. See on äärmiselt tähtis, et püsiks loominguline õhkkond ning samas võimaldab see Paidesse tuua ka uusi ja linnale olulisi inimesi (vähemalt nii kaua on see lausa eluliselt oluline, kuni Paidel pole oma ülikooli ja kutselist teatrit). Mitmekesisus ja vabadus iga hinna eest suure kasumi tootmise sunnist on ääretult oluline selleks, et tõmmata projekti kaasa suurem osa kohalikust kogukonnast. Peale selle võimaldab see jätta muuseumi edasi Lembitu pargi hoonesse ja seda pigem laiendada Tallinn tn majadesse kooskõlas teiste seal toimuvate tegevustega.

Usun, et eeltoodu täidab korraga mitmeid eesmärke – täita seniseid lubadusi ja eesmärke, kasutada Tallinna tn hoonetesse tekkinud kodanikualgatust, arendada vanalinna ja nn kestlikku turismi, väärtustada nn uusi ja tulevikuväärtusi – säästlik ning kogukondlik areng, säilitada ja arendada edasi muuseumi ja tagada planeeritavate tegevuste jätkusuutlikkus ning tekitada tõeline sünergia.

See kõik kokku võib anda suure panuse Paide märgi või näo kujundamisse lähiaastatel.

Vahepealsed sammud

Kuni nõ suurprojekti käivitamiseni tuleks keskenduda tegevustele, mis oleksid jätkusuutlikud ka siis kui loodetav suurprojekt ei peaks käivituma.

Tallinna tn 9 ja 11 hoonetes tuleks lubada edasi tegutseda kogukonnakeskusel, kel on juba olnud plaan teatud laadi muuseumilaadsete ekspositsioonide arendamiseks ja koostööks Järvamaa Muuseumiga. Jätkame oma vahenditest hoonete arendamist ning inimeste koondamist planeeritava projekti ümber.

Et SRIK saaks oma eesmärgi jätkuvalt täita ning et ka turg ja käsitöökeskus saaks juba varakult jalad alla (see on väga vajalik, et õigesti planeerida neid tegevusi ka tulevikuks), siis pakun, et peale seda kui Puuetega Inimeste Koda on kolunud välja Tallinna 13 ruumidest, ei tohiks maja jätta tühjaks, vaid kasutada just käsitöökeskuse arendamiseks, mis hiljem koliks üle Tallinna 9sse.

Sellised tegevused võimaldavad olla valmis ka selleks, kui planeeritud suuri investeeringuid ei tule. Sel juhul on hooned siiski järk-järgulises kasutuses, sh paljuski isemajandaval moel.

Väga oluline on minu arust see, et inimesed kes on algusest peale ja kogu vahepealse perioodi tegelenud Tallinna tn majade aga laiemalt vanalinna arenguga seotud visioonidega ning aidanud neid ellu viia aga samuti otseselt Järvamaa muuseumi esindus ja selle toetajad, oleksid kaasatud planeeritavasse projekti väga varases etapis kuni päris lõpuni välja ning seda väga otseselt ja praktiliselt. Nende arvamusi peaks kuulama, neid peaks kaasama töögruppidesse, lõpliku projekti teksti kirjutamisse ning kindlasti väga otseselt ka tulevikus planeeritavasse Tallinna tn kompleksi haldusstrutkuuri. Ilma tegeliku kaasamise ja osaluseta pole ka võimalik tegelik ja lubatud sünergia.